

A munka-patronage.

Írta: ANGYAL PÁL.

A Budapesten nemrég lefolyt második országos patronage-congressus úgy az érdeklődők számát, a magas szárnyalású előadásokat, valamint a napirendre tűzött kérdések tárgyában kifejlődött tanulságos vitákat és határozatokat tekintve, bizonyára erős lendületet fog adni a patronage-ügy további fejlődésének, ráirányítja a társadalom figyelmét erre a nagyjelentőségű kérdésre s szaporítani fogja azoknak az önzetlen emberbarátoknak számát, kikre e socialis munkának körében olyannyira szükségünk van. Mert valóban nemcsak altruistikus gyökérről fakadó jótékonytságot gyakorol az, ki a bűnözés veszélyének kitett gyengét felkarolja, hanem önmagát, a társadalmat védelmezi s polgárokat ment meg a magyar hazának. A büntetését kiállott rovott múltú egyén, a züllésnek indult fiatalkorú, még ha a legjobb akarattal közeledik is a társadalom felé, többnyire zárt ajtókra talál s rideg visszautasításban részesül; csodálható-e tehát, ha elbotlik s összeütközésbe jut a büntetőtörvénykönyvvel?*) Az ily úgyszólván »friedlos«

*) Gyönyörűen ecseteli az ily kétségbeesett egyén állapotát s az igazi emberbarát gondolkozását Vidor Rugó fölséges regényének, a Nyomorultaknak egyik fejezete: A regény hőse késő éjjel bekopogtat egy lelészhez. »Uram – így kezdi – tizenkilencz esztendő töltem keserves gályarabságban. Négy nap óta vagyok útban hazafelé. Ma tizenkét mértföldet gyalogoltam. Mikor holtra fáradtan este ideértem, betértem a kis korcsmába és bebocsátást kértem. Ott meg kellett mutatnom sárga útleveletem melyből megtudták, ki vagyok. Elkergettek, elűztek, éjjeli szállást sem adtak. így jártam mindenütt; holt fáradt és éhes vagyok; étlen és szomjan üldöznek. Egy kutyaölban húztam meg magamat, de a kutya is, akár

egyén megmentésének egyik legcélravezetőbb, de egyszersmind gyakorlatilag legnehezebb módja: a munkaszerzés és tisztességes környezetbe juttatás.

A congresszus tárgysorozatába felvett kérdések egyike *) e nehéz probléma elé állította a patronage-ügy hazai tapasztalt és hivatott munkásait, kik egyfelől véleményeikben, másfelől felszólalásaikban rendkívül becses anyagot tártak elénk. Nem lehet feladatomban ehelyütt ezeknek az értékes véleményeknek, előadásoknak, illetve az ezek megfontolása alapján javaslatba hozott és elfogadott határozatoknak akárcsak kivonatos közlése, ismertetése és bírálata; az érdeklődők teljes szövegben olvashatják ez anyagot a congressus iratainak már megjelent három füzetében s legközelebb közzéteendő naplójában, valamint rövid tájékoztatót meríthetnek az e Szemle múlt számában a congressusról irt ismertetésemből is.**)

A jelen cikkemben inkább bevilágítani törekszem a munka-patronage *lényegébe*, feltárni szándékozom azokat az *okokat*, melyek a munkaszerzés feladatának megoldását nehezítik s reámutatni óhajtok az *irányelvekre*, melyek szerint működve, a ma még elénk tornyosuló akadályok leküzdhetőek, vagy legalább is erejükben gyengíthetőek.

I. A *munka-patronage* műszó alá azt az egyénies állami és társadalmi tevékenységet szokás foglalni, melynek célja: tisztességes munkát és ez utón önerőből való megélhetést biztosítani annak, ki magára hagyatva, rövidebb-hosz-

az emberek, megharapott! A szabad ég alatt akartam aludni, de látod, zivatar közeleg! Ekkor a kőre ültem és arra ment egy jó asszony, a ki a te házadat mutatta nekem. Oda térj be, – így szólt – itt jó ember lakik. Uram, van pénzem is. Keserves nehéz munkám szerzeménye! Az ég nevére kérek, ne űzz el ajtód elől!« – Az Úr embere jósággal teljes pillantást vetett a sokat szenvedett bűnösre. »Holmné asszony! Tegyen még egy tányért asztalunkra, vendég van itt.« »De jó uram, tán nem értettél; itt az elbocsátó levelem, melyből megtudhatod, hogy gályarab voltam.« »Halmné asszony, – hangzott újra a pap jóságos hangja – nyissa ki a vendégszobát és fehér párnát húzzon ennek az úrnak éjjelre.«

*) »Melyek a legalkalmasabb eszközök arra, hogy a szabaduló raboknak elhelyezése még büntetésük kitöltése előtt biztosíttassék, számukra tisztességes munka szerzése megkönnyíttessék? Mily eszközökkel lehetne a patronage-tevékenységre szoruló fiatalok elhelyezését megkönnyíteni?«

***) V. ö. a Szemle októberi számának 802-806. oldalait.

szabb ideig munka nélkül, tétlenül töltené életét s mivel nemcsak gazdaságilag, de erkölcsileg is gyenge: a legnagyobb valószínűség szerint tiltott úton keresné a szükségleteinek kielégítésére nélkülözhetetlen javakat. A munkaközvetítés vagy socialpolitikai problémájának egyik ágazata a munka-patronage, mely – miután kizárólag csupán a bűnözés veszélyének kitett egyénekre (letartóztatási intézetből szabadultak, feltételes szabadságra bocsátottak, javítóintézetből végleg, vagy kísérletileg kihelyezettek, feltételesen elítéltek, züllésnek indult, vagy az erkölcsi romlás veszélyében forgó fiatalok, munkaképes koldusok és csavargók) terjeszkedik ki – kriminálpolitikai jellegű feladat s így első sorban a büntetőjogászt, vagy inkább a kriminálpolitikust érdekli, ki éppen azokat a hatályos eszközöket igyekszik felkutatni, melyek a bűnösség elleni küzdelemben a legtöbb sikerrel kecsegtetnek. E különböző eszközök közül kétségtelenül legnagyobb erő lakozik a tisztességes munkában. Nem szorul bizonyításra az a tétel, mely szerint: a ki hajlamának és testi, illetve szellemi erőinek megfelelő munkával foglalkozik, az erkölcsileg mindig erősebb és ennél fogva inkább ellentáll a bűnre indító ingereknek, mint az, ki bár munkaképes, de nem akar, vagy mert nincs alkalmá, nem tud dolgozni. A munka nemcsak anyagilag, gazdaságilag erősít, hanem mint a példaszó találóan mondja: nemesít is. Kétségtelen tehát, hogy a bűnösségre hajló egyékekkel szemben való védekezés különböző eszközei közül legtöbb reményt fűzhetünk a munkakedv felélesztéséhez, a rendes munkára szoktatáshoz s a munkaalkalom megteremtéséhez. A munkakedv felkeltése s a hajlam és képességnek megfelelő munkában való jártasság biztosítása büntetőügyi feladat, a munkásnak elhelyezése azonban már patronage-tevékenység s kellő megosztással egyfelől az államra, másfelől – és pedig az esetek nagyobb számánál – a társadalomra nehezedik.

Hosszú időközön keresztül sem az állam, sem a társadalom nem vette ki részét a munka-patronage-ból; az állam kinyitotta a beutalt előtt a letartóztatási intézet kapuját s éppenséggel nem fordított gondot arra, hogy a szabadult, ki immár saját erejére van utalva, két keze munkájával megkeresse mindennapi kenyerét. És a társadalom? Vagy közönnel, vagy előítéllettel fogadta s fogadja még manapság is a

büntetett, illetve javító nevelésben részesített egyént s beérte azzal, hogy – többnyire minden egyéniesítés nélkül – a rabsegélyző egyesületek útján pénzsegélyt nyújtott a pénzzel banni nem tudó szabadultnak. A legutolsó időkben mintha fordulóponthoz érkeztünk volna; immár az állam is érzi, hogy a büntetésnek bármily tökéletes végrehajtásával, a javító nevelésnek az intézetben való befejezésével még nincs elérve a cél, s hogy a gyengék erősítésének munkája a szabadulás, illetve kihelyezés után is folytatandó. Ez a megfontolás vezette a törvényhozót, midőn a Bn. 30. §-ában a kihelyezett és feltételesan vagy végleg kibocsátott fiatalokúak megfelelő elhelyezését az intézeti igazgató kötelességévé teszi. De a társadalom sem marad tétlen; az újabban alakult patronage-egyesületek mind felvették programjukba a letartóztatási intézetekből szabadult elítélteknek megfelelő elhelyezését.

De bármennyire javult is *elvileg* a helyzet, gyakorlatilag rendkívül sok nehézséggel kell küzdeleznünk s kénytelenek vagyunk bevallani, hogy a munka-patronage ma még gyermekkorát éli.

II. A munkaközvetítés *akadályai* két okban találják gyökerüket. Először is tény az, hogy *a szabadultak között ritka a képzett, jó s önálló munkás*. A rabmunkánál ma még nem annyira azon van a súly, hogy *mit*, hanem inkább azon, hogy *mennyit* dolgozik a letartóztatott. S ez nagy hiba, mert maga a munkamennyiség, különösen ha túlzott s a büntetés jellegével bir, csak kifáraszt s nemcsak hogy nem nevel, sőt elkedvetlenít; és ha ehhez hozzávesszük, hogy több letartóztatási intézetben oly munkára szorítják az elítéltet, melynek folytatására a szabad életben alig talál alkalmat (pl. a szemüvegkeret – készítés), úgy nem csodálkozhatunk, ha a büntetését kiállott egyén elhelyezése legtöbbször a lehetlenséggel határos. Hibája a mai rab munkának az is, hogy az ipari munkánál több helyütt túlteng a munkamegosztás, minek következtében a letartóztatott csak az egyes munkarészekben nyer kiképzést s így szabadulása után mint önálló munkás nem alkalmazható, tehát legfeljebb nagyobb ipartelegeken, vagy gyárakban nyerhet elhelyezést. Nem helyes végül, hogy a rabmunkánál nem fordítanak kellő gondot a mezőgazdasági, kerti s szőlőmunkára, holott hazai viszonyaink között az elítéltek leg-

nagyobb százaléka ilyenmő foglalkozást űzött elíteltetése előtt s szabadulása után is ehhez tér vissza.

Ha a munkaközvetítés sikerének egyik titka, hogy képzett, jó s önálló munkásokat ajánljunk a munkaadónak, úgy már a letartóztatási és javítóintézetekben arra kell törekednünk, hogy oly munkára tanítsuk és képezzük ki a beutaltakat, melyben kellő jártasságot szerezhetnek s mely őket arra képesíti, hogy szabadulásuk után vagy önállóan kereshessék meg kenyерüket, vagy legalább is a keresett munkások köző tartozzanak.

A munka-patronage második nehézsége az a bizonyos szempontból érthető, de mégis téves, mert hibás általánosításon alapuló társadalmi nézet, mely szerint: *aki már egyszer a büntetőtörvénykönyvvel összeütközésbe jutott, az máskor sem fog a büntetendő cselekménytől tartózkodni.* A büntetett egyén – mint BÉRENGER az 1896-iki bordeaux-i patronage-congresszuson elmésen megjegyezte – a társadalom felfogása szerint épp úgy alá van vetve a tovább-bűnözés szabályának, mint a leeső kő a nehézkedés törvényének; aki megkezde a sülyedést, épp úgy tovább s addig sülyed, mint a leejtett kődarab mélyebbre s addig esik, míg végleg fenn nem akad. Ez előítélet, melyet az az egyoldalú megfigyelés táplál, hogy a letartóztatási intézet csakugyan nem megjavítva ad vissza minden szabadultat a társadalomnak, odavezet, hogy tehát a büntetett előéletű egyénnek tisztességes környezetbe való befogadása egyenesen veszélyes; s ha ehhez hozzáveszszük, hogy többször minden kiválasztás nélkül, tehát csakugyan a megbízhatatlan s rossz munkások is alkalmazást nyertek, kik rövid időn belül a munkaadó ellen követtek el büntetendő cselekményt: érthető a társadalom részéről megnyilatkozó tartózkodás, sőt egyenes visszautasítás.

Ennek az előítéletnek leküzdése, vagy legalább is gyengítése előtt alig számíthatunk arra, hogy a munkaközvetítés és elhelyezés a mainál nagyobb eredményekkel járjon, miért is első sorban arra kell törekednünk, hogy a patronage-ügy népszerűsítésével s az érdeklődők köző minél több munkaadónak bevonásával, a társadalom legkülönbözőbb rétegeit, de különösen a munkaadókat meggyőzzük, hogy a szabadultak s általában a bűnözés veszélyének kitett egyének szá-

mára tisztességes munkát biztosítva, minmagunkat védelmezzük.

A képzett, jó munkások nevelésével és a patronage-ügy népszerűsítésével azonban még nem érhetünk célzt; amíg a munkaadókban fel nem ébresztjük s meg nem erősítjük a szabadultak irányában megnyilatkozó *alkalmazási készségei*, minden a régiben fog maradni. E készség előfeltételeinek megteremtésén van tehát a súly, azaz fel kell kutatnunk azokat az irányelveket, melyek szerint eljárva remélhető, hogy a munkaadók megnyitják iparüzletük, gyáruk, gazdasági telepük stb. ajtait a büntetésüket kiállott, illetve javító nevelésben részesült egyének előtt.

III. Ez *irányelvek* megállapításánál arra a különleges viszonyra kell tekintettel lennünk, mely a munkát kereső szabadult s a munkaadó között van. És ehelyütt kiváltképen a munkaadó gondolkozásához kell igazodnunk, ki természet-szerűleg jó és megbízható munkást hajlandó csak alkalmazni. Következésképp mindenekelőtt *kiválasztandók a rossz munkások és megbízhatatlan szabadultak*, kiknek magángazdaságban való erőszakolt elhelyezése csak discr editálj a munkaközvetítés intézményét. Az ilyenek számára *állami foglalkoztató műhelyek, gazdasági telepek* volnának létesítendőek, melyek nemcsak megfelelő kiképzést nyújtanának a beutaltaknak, de egyszersmind a védelmi célzt is szolgálnák.

Visszamaradnának tehát a képzett s megbízható munkások. Ezeknek alkalmazásától már nem fognak a munkaadók idegenkedni, mert ezek részéről nem lesznek kitéve csalódásoknak. Ha elterjed s megerősödik a társadalom körében az a tudat, hogy a patronage-egyesületek csak oly gyakorlott munkásokat ajánlanak, kik nem élnek vissza a beléjük helyezett bizalommal: a munkaközvetítés mai nehézségei mindjobban el fognak oszlani.

A munkaadók kívánatos bizalmának felkeltése még két irányban szorgalmazható. Mindenekelőtt nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy *az ajánlott múltját a munkaadó előtt őszintén fel kell tárni*. A titkolózás, takargatás többnyire úgysis csak ideig-óráig tart, s különben is mindenféle szempontból sokkal nagyobb baj, ha a munkaadó később véletlenül tudja meg, hogy büntetett előéletű egyént alkalmazott,

mintha mindjárt az első pillanattól fogva tudomással bír az ajánlott múltjáról. De ettől eltekintve, a szabadult egyént nem volna helyes már az első lépésnél hazugságra szoktatni. És attól, hogy feltárva a munkaadó előtt az ajánlott múltját, az – erről tudomást szerezve – a szabadultat vissza fogja utasítani, nem kell tartanunk; mert ha reámutatunk a munkaadó előtt azokra a nem ritkán *menthető mozzanatokra*, melyek az ajánlottat a bűnösség útjára sodorták, ha kiemeljük ennek a letartóztatási intézetben tanúsított *kifogástalan viseletét*, szóval, ha meggyőzzük a munkaadót arról, hogy ajánlottunk csakugyan megbízható egyén, úgy az alkalmazási készséget borító jégkéreg mindjobban fel fog olvadni. Figyelmeztetnünk kell azonban ehelyütt arra *a munkatársak körében élő idegenkedésre*, melylyel ezek a büntetett előéletű egyének irányában viseltetnek s amely kívánatossá és indokolttá teszi, hogy a munkatársak előtt – legalább egy ideig – elhallgassuk ajánlottunk múltját.

A munkaadó részéről kívánatos bizalom megerősödésének további kelléke, hogy őt lehetőleg csalódás ne érje. E tekintetben úgy érhetünk célzt, ha ajánlottunkat az alkalmazást követő időben pártfogója részéről *discret társadalmi felügyelet* alatt tartjuk. Nézetünk szerint ugyanis minden elítélt mellé – már büntetési ideje alatt – pártfogó állítandó, ki őt a letartóztatási intézetben többször meglátogatja, a szabaduláskor a munkaszerzésnél segítségére van, tehát aki joakarátulag akkor is támogatja s irányítja a pártfogó útját, midőn ez már visszatért a szabad életbe. Az ily – a szabadulást követőleg a szükséghez képest rövidebb-hosszabb ideig tartó erkölcsgyámi felügyelet – nemcsak a munkaadó bizalmát erősíti, de rendkívül üdvös hatást gyakorol magára a szabadultra is, kinek nehéz napjaiban mindig van kihez fordulnia. E felügyeletnek, ha fiatalokúróról van szó, egyúttal a munkaadóra is ki kell terjednie, nehogy valamely esetleges visszaélés, a munkaerő túlságos kihasználása a munkaadó részéről a fiatalokú erkölcsi vagy testi egészségét veszélyeztesse. Szem előtt tartva e főbb irányelveket, erős a reményünk, hogy a munkapatronage fejlődni s a bűnösség elleni küzdelemben hatályos védelmi fegyverré fog átalakulni.